

УДК 378.016:373.2/3(043.3)

В. Ф. Яйленко

**ОЦІНКА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ
ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО РОБОТИ
З МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ**

Упродовж всієї історії розвитку суспільства моральне виховання розглядалося як одне з основних завдань не лише освіти, а й суспільства в цілому, набуваючи на кожному історичному етапі свого сенсу, що пов'язувалося з необхідністю відповідати потребам суспільства, а також зумовлювалося вимогами до особистості людини як члена соціуму.

Особливо гостро проблема морального виховання дітей постає в теперішній час, коли морально-етичні критерії не є засадовими якісними характеристиками особистості і не є домінуючими у системі освіти та саморозвитку студентської молоді. Звідси і криза у формуванні високоморальної особистості на всіх рівнях її зростання. Тому жодна з освітніх галузей, передусім сучасна система дошкільної освіти, не може не реагувати на проблему формування духовної сфери дитини-дошкільника.

Ускладнення завдань становлення й розвитку особистості в сучасному стрімкоплинному людиноцентрованому суспільному просторі загострює й актуалізує проблему виховання в процесі професійної підготовки фахівців з особливими моральними якостями для роботи в усіх ланках освіти, передусім в дошкільній освіті. Без вирішення цього завдання неможливо забезпечити високий рівень моральної культури дітей, майбутніх членів суспільства.

Високі вимоги сучасної освіти до підготовки вихователів зумовлені нагальними потребами дошкільної освіти в ефективних інноваційних засобах і формах навчально-виховного процесу, зокрема й в аспекті морального виховання дітей. Про це йдеться у Законі „Про дошкільну освіту”: „Дошкільна освіта – цілісний процес, спрямований на: забезпечення різнобічного розвитку дитини дошкільного віку...; формування у дитини дошкільного віку моральних норм, набуття нею життєвого соціального досвіду” [3, с. 6].

Завдання вдосконалення змісту першої ланки освіти, гуманізацію цілей та принципів, осучаснення навчально-виховних технологій, приведення їх у відповідність з вимогами життя нової епохи відбито в Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні: „Сьогодні дедалі актуальнішим стає свідоме існування людини, що ґрунтується на врахуванні нею власної природи і підпорядковується завданню самовдосконалення, духовного зростання, морального розвитку” [2, с. 5]. Як ми вже зазначили, дієвість та ефективність реалізації морального розвитку дитини значною мірою залежить від рівня морального розвитку

педагога, його культури й духовних потреб, досконалого володіння засобами, методами й прийомами керування моральним вихованням дитини.

Особливості та закономірності морального виховання дітей дошкільного віку знайшли відображення в сучасних дослідженнях, а саме: становлення гуманних взаємин у дітей старшого дошкільного віку (А. Гончаренко), виховання гуманної поведінки дітей старшого дошкільного віку у процесі взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї (Л. Врочинська), виховання відповідальної поведінки старших дошкільників (Т. Фасолько), стимулювання морального вибору дошкільників (О. Кошелівська), формування оцінно-етичних суджень у художньо-мовленнєвій діяльності (О. Монке), підготовка студентів до роботи з шестирічками з морального виховання (Т. Позднева), виховання культури поведінки (М. Федорова), підготовка майбутніх вихователів до роботи з батьками з морального виховання дітей старшого дошкільного віку (А. Залізник).

Проблема загальної професійної підготовки майбутніх фахівців є предметом багатьох сучасних досліджень і в Україні, і за її межами (А. Алексюк, А. Бойко, Н. Нічкало, О. Пехота, В. Семиченко та ін.).

Різним аспектам фахової підготовки викладачів вищих навчальних закладів присвячені дослідження І. Ісаєва, С. Вітвицької, О. Гурої, А. Маркової, В. Семиченко, В. Сластьоніна та ін.

Теоретичні та методичні засади формування професійної компетентності викладачів вищих навчальних закладів розкриваються в роботах В. Андрущенко, В. Бондаря, О. Дубасенюк, Н. Кузьміної, Н. Протасової й ін.

Проблема професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів розглядається сучасними ученими у контексті вимог нової освітньої парадигми (Л. Артемова, Г. Беленька, Н. Гавриш, Ю. Косенко, Т. Лопухіна, І. Луценко, Т. Поніманська, Т. Садова та ін.), що „передбачає становлення компетентності, ерудиції, креативності та культури особистості” [1, с. 5].

Науковцями визначено поняття „компетенція”, „готовність майбутнього педагога до професійної діяльності”, розроблена модель професійно компетентного педагога. Так, готовність майбутнього педагога до професійної діяльності визначається вченими як „складне структурно-динамічне утворення, яке характеризується певним рівнем спеціальних теоретичних, практичних та мотиваційних цінностей, які утворюються під час навчання у ВНЗ” (Н. Нічкало, О. Пехота та ін.) [4, с. 8].

Модель професійно компетентного педагога представлено як теоретичний конструкт структури професійних та особистісних якостей, базових цінностей, що виявляють себе в педагогічній діяльності; як сукупність багатьох компетентностей, а саме: у сферах самостійної наукової та навчальної діяльності, у сфері суспільних стосунків, у сфері

професійної діяльності. На основі структурно-сутнісної моделі фахівця дошкільної освіти розроблена модель процесу професійної підготовки (О. Сущенко та ін.).

Водночас, аналіз досліджень, вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду підготовки фахівців дошкільної освіти дає можливість дійти висновку, що завдання формування моральної свідомості майбутнього вихователя залишається поза увагою науковців, лише декларативно відбивається у змісті професійної підготовки.

Проведені попередні дослідження з цієї проблеми довели, що рівень підготовленості студентів – майбутніх вихователів до роботи з морального виховання дітей дошкільного віку залишається незадовільним.

У цій статті ми маємо намір представити методичку й окремі результати експериментального дослідження з вивчення готовності майбутніх вихователів дошкільних закладів до роботи з морального виховання дітей дошкільного віку.

Попередніми науково-теоретичними дослідженнями та досвідом практичної роботи з дошкільниками доведено, що впровадження в життя оновленого змісту, методів морального виховання дітей дошкільного віку потребує від вихователя педагогічної й психологічної грамотності, професійної майстерності, активності й ініціативності, інноваційної спрямованості мислення, високого рівня особистісної культури. Саме тому, у визначенні критеріїв і показників ми виходили з розуміння поняття „готовність майбутніх вихователів дошкільних закладів до морального виховання дітей дошкільного віку” як багатокомпонентного утворення, цілісної системи характеристик, що структурно можна відобразити сукупністю компонентів: комунікативно-мовленнєвим, когнітивно-аксіологічним, організаційно-методичним та соціально-психологічним.

Комунікативно-мовленнєвий компонент пов’язаний з визначенням сформованості у майбутнього фахівця вмінь: налагоджувати позитивні взаємини з дітьми, самому глибоко розуміти, а потім вміти пояснювати дітям сутність основних загальнолюдських цінностей та морально-етичних категорій; будувати діалоги та полілоги з дітьми; на основі роботи з літературними творами формувати морально-етичні переконання; здійснювати аналіз вчинків та поведінки дітей; використовувати комунікативні засоби впливу на моральну свідомість та поведінку дітей; володіти морально-етичною лексикою; здійснювати індивідуальний підхід та проявляти доброзичливість у спілкуванні.

Когнітивно-аксіологічний компонент передбачає загально професійні та спеціальні знання, які є необхідними для ефективної реалізації завдань морального виховання дітей дошкільного віку: знання основних закономірностей й особливостей морального розвитку та морального виховання дітей; сучасних підходів у визначенні змісту та

основних форм, методів та засобів формування морально-етичних понять у дітей дошкільного віку тощо.

Організаційно-методичний компонент містить систему умінь і навичок, необхідних вихователю для здійснення морального виховання дітей, а саме: з добору доцільних методів, засобів та форм роботи та ефективного їх використання, розробки змісту занять морально-етичного спрямування тощо.

Соціально-психологічний компонент у структурі готовності вихователя до морального виховання дошкільників утворює основу для реалізації інших структурних компонентів. Цей компонент визначає професійно-психологічну спрямованість особистості, характер ставлення майбутнього вихователя до роботи з морального виховання дітей дошкільного віку, особисті моральні цінності та переконання. Соціально-психологічний компонент передбачає усвідомлення студентами значущості формування морально-понятійної логосфери майбутніх вихователів, необхідності реалізації завдань щодо морального виховання дошкільників.

З метою визначення рівня підготовленості студентів – майбутніх вихователів дошкільних закладів до організації та здійснення морального виховання дітей дошкільного віку нами було проведено констатувальний зріз.

У відповідності до завдань першого етапу експериментальної роботи та з метою вивчення рівня знань і уявлень студентів про сутність основних моральних категорій та методів їх формування у дітей дошкільного віку нами було проведено анкетування 200 студентів з другого по п'ятий курс денного та заочного відділень спеціальності „Дошкільна освіта” МДУ і ЛНУ та здійснено дослідження, метою якого було виконання студентами завдання на виведення морального висновку за змістом казок (на прикладі казок М. Пляцковського).

Аналіз анкетування дозволив визначити, що у більшості студентів не сформовані чіткі уявлення про сутність таких морально-етичних понять, як чесність, доброта, милосердя тощо.

Тільки 20 % респондентів розглядають чесність як моральну якість особистості; близько 45 % розглядають її як вчинок, дію, поведінку; 10 % – як правило; інші – як відвертість, відповідальність за свої дії.

10 % респондентів доброту розглядають як готовність і здатність особистості свідомо творити добро, як сукупність душевних і інтелектуальних якостей. У визначенні доброти студенти здійснювали або звуження поняття (бути ласкавим, вміти прощати), або його розширення (хороше ставлення до людей та тварин), розглядали її як правило або настанову (треба любити).

Совісність як вищий морально-психологічний регулятор особистості, як усвідомлення своїх вчинків з точки зору прийнятних у суспільстві і перетвореними на внутрішні переконання норми моралі

розглядають 25 % респондентів, інші розглядають совісність у широкому розумінні (відкрита душа, не зроби поганого іншому тощо).

Милосердя як готовність особистості допомогти тим, хто цього потребує, розглядають 30 % респондентів. Більшість розглядають милосердя на рівні співчуття та жалості, які є пасивними якостями.

Не мають чітких уявлень студенти про те, які моральні категорії і поняття доступні для усвідомлення дітьми дошкільного віку, серед яких називали науки (психологія, природознавство, народознавство тощо), розум, культуру, здоров'я, навчання, сім'ю.

У визначенні методів та прийомів морального виховання 15 % респондентів не змогли назвати жодного або висловились узагальнено. Казку як один з основних засобів морального впливу на свідомість та поведінку дітей назвали 10 % студентів, гру – 1 %, повчання – 20 %.

Наступний етап дослідження був спрямований на вивчення вмінь студентів робити моральні висновки за змістом літературної казки (на прикладі казок М. Пляцковського).

Студентам було запропоновано зробити морально-етичний висновок казки та виділити моральні якості, які можна формувати у дітей під час виховної роботи над казкою.

На основі отриманих результатів було виділено параметри рівнів підготовленості студентів до здійснення морального виховання дітей дошкільного віку: високий, достатній, середній, низький.

Високий рівень характеризується глибоким і повним баченням сутності морально-етичних понять, володінням змісту навчального матеріалу, використанням доцільних і ефективних засобів та методів морального виховання дітей.

Студенти, віднесені до цього рівня, мають глибокі та усвідомлені переконання щодо необхідності та важливості здійснення роботи з морального виховання дошкільників, розуміють та вміють пояснити сутність морально-етичних категорій, володіють методикою роботи з морального виховання дітей дошкільного віку.

Достатній рівень характеризується глибоким і повним баченням сутності морально-етичних понять, володінням змісту літературного та дидактичного матеріалу, використанням сучасних і ефективних засобів та методів морального виховання дітей. Допускаються незначні неточності у розумінні та формулюванні сутності морально-етичних понять.

До достатнього рівня ми віднесли студентів, які змогли дати чітке визначення основних моральних понять, назвати засоби, методи і прийоми морального виховання дітей дошкільного віку, у запропонованому практичному завданні змогли вивести морально-етичний висновок і виділити моральні якості та риси, які можливо формувати засобами цього художнього твору, могли спланувати подальшу роботу з дітьми у контексті запропонованого літературного матеріалу.

Середній рівень характеризується знанням студентами сутності основних моральних понять і категорій, володінням методами і засобами їх формування. Але відповіді студентів неточні, потребують пояснень, доповнень.

До середнього рівня ми віднесли студентів, які змогли дати визначення основних моральних понять на рівні власного розуміння, яке не завжди відповідало істинному їх значенню, змогли окреслити коло засобів та методів морального виховання дошкільників, але не мали чіткого уявлення про їх зміст та сутність. Студенти, віднесені до середнього рівня, змогли зробити морально-етичний висновок казки, але на рівні декларацій про те, що можна робити, а чого не можна, не змогли спланувати подальшу роботу з використанням наданого літературного матеріалу.

Низький рівень характеризується відсутністю розуміння сутності основних морально-етичних понять, володіння засобами і методами морального виховання дітей дошкільного віку.

До низького рівня ми віднесли студентів, які не змогли дати визначення основним морально-етичним поняттям або давали визначення, не занурюючись в його основу та сутність, серед засобів морального виховання змогли назвати декілька. У роботі за змістом казок не змогли зробити головного морального висновку.

Аналіз результатів засвідчив, що високого рівня професійної компетентності за вказаними показниками виявлено не було. Достатній рівень показали 10 % студентів. Середній рівень був зафіксований у 35 % студентів. Низький рівень професійної компетентності був виявлений у 55 % студентів.

Аналіз анкетних даних та результати виконання завдання щодо визначення морально-етичного правила казок дає можливість зробити висновок, що рівень знань і уявлень студентів про сутність основних моральних категорій та методів їх формування у дітей дошкільного віку у більшості середній та низький, студенти не орієнтуються у системі понять: мораль, морально-етичні категорії, формування моральних якостей тощо.

Проведений етап роботи довів необхідність досліджувати нові підходи у пошуку змісту та методів професійної підготовки майбутніх вихователів щодо морального виховання дошкільників.

У подальшій своїй роботі ми плануємо розробити та експериментально перевірити методику формування морально-понятійної логосфери майбутніх вихователів дошкільних закладів у системі їх професійної підготовки.

Список використаної літератури

1. Гавриш Н. В. Болонські освітні ініціативи щодо професійної підготовки фахівців з дошкільної та початкової освіти / Н. В. Гавриш // Освіта Донбасу. – 2005. – № 4. **2. Коментар** до Базового компонента

дошкільної освіти в Україні : наук.-метод. посіб. / наук. ред. О. Л. Кононко. – К. : Ред. журн. „Дошкільне виховання”, 2003.

3. Крутій К. Л. Збірник законодавчих і нормативних актів про дошкільну освіту / К. Л. Крутій, Н. В. Маковецька. – Запоріжжя: ТОВ „ЛПС. Лтд.”, 2003.

4. Міхеєва О. І. До проблеми розробки професіограми випускника зі спеціальності „Дошкільне виховання” рівнів „Бакалавр”, „Магістр” / О. І. Міхеєва, І. В. Трубник // Освіта Донбасу. – 2005. – № 4.

Яйленко В. Ф. Оцінка формування готовності майбутніх вихователів дошкільних закладів до роботи з морального виховання дітей

У статті розглядається проблема вивчення підготовленості майбутніх вихователів дошкільних закладів до морального виховання дітей дошкільного віку і формування в них морально-понятійної логосфери у процесі професійної підготовки. Надається аналіз результатів констатувального зрізу дослідження, визначаються подальші кроки експериментальної роботи у цьому напрямку.

Ключові слова: професійна готовність студентів, готовність майбутніх вихователів дошкільних закладів до морального виховання дітей дошкільного віку, моральне виховання, моральний розвиток.

Яйленко В. Ф. Оценка формирования готовности будущих воспитателей дошкольных учреждений к работе по нравственному воспитанию детей

В статье рассматривается проблема изучения подготовленности будущих воспитателей дошкольных учреждений к моральному воспитанию детей дошкольного возраста и формирования у них морально-понятийной логосферы в процессе профессиональной подготовки. Дается анализ результатов констатирующего среза исследования, определяются дальнейшие шаги экспериментальной работы в этом направлении.

Ключевые слова: профессиональная готовность студентов, готовность будущих воспитателей дошкольных учреждений к нравственному воспитанию детей дошкольного возраста, нравственное воспитание, нравственное развитие.

Yaylenko V. F. Evaluation of Readiness Formation of Future Teachers of Pre-school Institutions to Work on the Moral Education of the Children

The article gives a broad outline of theoretical aspects to form professional readiness of future preschool teachers to training children's moral behaviour in the context of new educational paradigms that include the following components: competence, learning, creativity, development of culture of personality.

The author defines „readiness of future preschool teachers to nursery school children's moral behaviour” as multicomponent notion, integral system of characteristics that can structurally be identified as a set of following components: communicative and linguistic, cognitive and acceological, methodological and socio-psychological.

The author also presents methodology and certain results of experimental work concerning the problem of readiness of future preschool teachers to develop nursery school children 's moral behaviour.

In concluding part of the study the author highlights the ways of future experimental work in this respect mainly focusing on the creation of model that concerns preparation of future preschool teachers which are professionally able to nursery school children 's moral behaviour.

Key words: vocational students' readiness, willingness of future preschool teachers to the moral education of children of preschool age, moral education, moral development.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2013 р.

Прийнято до друку 24.01.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Гавриш Н. В.